

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

הלכות חול המועד סימן תקל

א באר הגולה

תקל ובו סעיף אחד:

א כתיב יוסף הכרע
מהא דהגיגה י"ח כהנך
רבותא דאיסור מלאכה בחול-המועד הוא מדאורייתא והתורה מסרה לחכמים, כמו שכתב רמ"א בהג"ה

א חול המועד (ה) אסור בקצת מלאכות (א) *ומותר במקצתן: הגה לפי צורך הענין שהיה נראה

באר היטב

פירש רש"י: חול המועד. ומצוה לאכול פת, מ"א. כתב הכנה"ג בשם הרשוד"ם: אם הוא מקום שנהגו להקל אפילו בדבר שאינו אכיל וכו' חכם

ביאור הלכה

* ומותר במקצתן. עיין משנה ברורה מה שכתבנו יש שסוברים שהוא מדרבנן, הוא דעת הרמב"ם בפרק ז מהלכות יום-טוב ורכינו תם וריב"א בתוספות חגיגה דף יח וסמ"ג [ומה שמביא הגהות מיימוני ושלטי-גבורים שדעת הסמ"ג בשם בה"ג ג"כ הכי, עיינתי בבה"ג ולא מוכח מידי, ואדרבה, משמע קצת יותר שהולך בשיטת שארי הראשונים דסבירא להו דהוא דאורייתא אלא שמסר הכתוב לחכמים להתיר מקצתן, כדאיתא בגמרא, ומה שכתב בסמ"ג דהוא דרבנן הוא דברי עצמן] ורי"ז המובא בשלטי-גבורים והרא"ש והמרדכי [ומה שכתב דהר"א ממיץ סבירא ליה דהוא דאורייתא, רצה לומר הר"א ממיץ בשם רבותיו, עיין שם ביראים סימן שד דהוא בעצמו מסתפק שם בזה ומצדד דהוא דרבנן, ובסימן תיח כתב שם דהדבר אצלו בספק] והטור והרשב"ץ בחלק ב סימן רי. אולם לנגד זה יש הרבה ראשונים דסבירא להו דהוא דאורייתא: הרי"ף שהביא הטור בשמו בסימן תקלו שסבירא לה דהוא דאורייתא [והיינו מדהעתיק בריש מועד-קטן בסתמא כל הברייתות שהובא בחגיגה דף יח שלמדו מקרא דאסור במלאכה מן התורה ולא העיר על זה כלום. ועיין בבית-יוסף שאמר עליו שאינו יודע מנין לו להטור זה, דאפשר דאף דסבר דאסמכתות בעלמא ניהו, כתבם. ועיין בנהר-שלום ובנחל-אשכול שכתבו שדברי הטור בדעת הרי"ף הוא העיקר, דאם לא-כן לא היה לו להביא הברייתות בסתמא], וכן נראה מן השאלות פרשת ברכה, והאשכול והרי"ף גיאות, שכולם העתיקו הברייתות בסתמא, והרשב"ם בפרק ערבי-פסחים דף קיח שפירש 'המבזה את המועדות' קאי על חול-המועד, ומזה הוכיחו התוספות בחגיגה דף יח הנ"ל דסבירא ליה דאסור מן התורה מלאכה בחול-המועד, וממילא מוכח דגם רש"י סובר דאסור מן התורה, דגם הוא פירש כרשב"ם במכות דף כג ובסנהדרין דף צט, וכן כתב השבלי-לקט סימן רכג. היוצא מדברינו, שהרי"ף והשאלות והאשכול והרי"ף גיאות ורש"י והרשב"ם והרא"א ממיץ בשם רבותיו והשבלי-לקט, כולו סבירא להו דמלאכה בחול-המועד אסור מן התורה, לכד אותן שהתירו

(ה) אסור. וחייב לכבד חול המועד במאכל ובמשתה ובכסות כשאר יום-טוב. ומהרי"ל לבש בגדי שבת. ועונש המבזה את המועדות

משנה ברורה

א (א) ומותר במקצתן. מלאכות המותרות בחול-המועד (ה) הם חמשה: דבר האבד אם לא יעשנו עתה, וצרכי המועד [היינו לצורך אוכל-נפש דמותר אפילו מעשה אומן, כמו שכתוב ריש סימן תקלג, אבל שאר צרכי מועד, דוקא מעשה הדיוט, כמו שכתוב בסימן תקמ ותקמא], ובשביל פועל-המלאכה לזמן מה יאכל, וצרכי רבים, ומעשה הדיוט אפילו ליחיד, ויתבאר כל אחד במקומו. והנה בעיקר איסור מלאכת חול-המועד יש דעות בין הראשונים. (3) יש שסוברים שהוא מדברי סופרים, מפני שמצינו בתורה שנקראו "מקרא קודש", והרי הוא זמן חגיגה במקדש, לפיכך אסורם בעשיית מלאכה, כדי שלא יהיה כשאר ימות החול שאין בהן קדושה כלל, ומכל מקום לא החמירו בו כיום-טוב ממש והקילו בחמשה דברים הנ"ל. והרבה פוסקים סוברים דהוא מן התורה, והא דהקילו בכמה דברים הנ"ל הוא על-פי הרשות שניתן לחכמים מן התורה במלאכת חול-המועד לפי צורך הענין להתיר, וכדדרשינן לזה מקרא בחגיגה דף יח, עיין שם, וזהו שסיים הרמ"א 'לפי צורך הענין' וכו'. ומאד יש לזהר שלא להקל יותר ממה שהתירו חכמים, דאמרו חז"ל: (ג) המבזה את המועדות [דהיינו שעושה בהן מלאכה, כפירוש רש"י], כאלו עובד עבודת כוכבים ומזלות. גם חייב (ד) לכבד חול-המועד במאכל ובמשתה וכסות נקיה, שלא ינהג בהן מנהג חול. ומהרי"ל לבש הקט"א¹ של שבת. ועיין לעיל סימן תקכט סעיף ב ובמשנה ברורה שם, דמצות "ושמחת בחגך" וגומר קאי גם על חול-המועד, ומבואר שם כיצד משמחן. וכתבו האחרונים, דאף דמוכח בסימן קפח סעיף ז דאינו מחוייב לאכול פת דוקא בחול-המועד ורק דאסור להתענות, מכל מקום לכתחלה מצוה לקבוע סעודה על הפת, (ה) אחת כלילה ואחת

50/07/2018nml

שער הציון

(ה) טור וביאור הגר"א, עיין שם: (3) עיין ביאור הלכה: (ג) מגן-אברהם. ועיין באחרונים שהקשו על המגן-אברהם דרוצה לומר דאף למאן דאמר שהוא מדרבנן נאמר מימרא זו, וזה אינו, כדמוכח בתוספות, ועיין במחצית-השקל שישבו קצת: (7) מגן-אברהם בשם תניא, וכן איתא במכילתא פרשת בא בהריא כוותיה [הובא בביאורי מהרש"ה שעל התניא]. אלא דמה שכתב התניא 'כשאר יום-טוב' השמטתי, דלעניות דעתי אין להחמיר כל-כך בזה, דהרמב"ם בפרק ז מהלכות יום-טוב הביא גם-כן דחול-המועד נקרא "מקרא קודש" ואף-על-פי-כן בפרק ו מהלכות יום-טוב, שהעתיק שם בדין טז חיוב כיבוד ועונג מטעם "מקרא קודש", לא העתיקו רק לענין יום-טוב ולא לענין חול-המועד, דשם לא העתיק רק מצוה דשמחה, שמע מינה דסבירא ליה דלענין חול-המועד אין להחמיר בזה, ועל-כן צריך לומר דאף דחול-המועד נקרא גם-כן "מקרא קודש", מכל מקום כיון דלענין מלאכה מן התורה מותר בחול-המועד, ועל-כל-פנים בדבר האבד מותר לכולי עלמא, הרי דאין קדושתו חמור כמו יום-טוב, ולכן גם לענין כיבוד אין לדמותו ליום-טוב, וזהו נראה דעת הרמב"ם. ומה דמשמע מהמכילתא הנ"ל דצריך לכבדו באכילה ושתייה וכסות נקיה, יש לומר דהיינו לכבדו יותר מימות החול בכל זה, אבל אינו מחוייב לדמותו לגמרי בזה ליום-טוב, דמ"מקרא קודש" שלו ילפינן בחגיגה י"ח לחד תנא דאסור מלאכה בחול-המועד ואפילו הכי מקילינן ביה בדבר האבד, הרי ד"מקרא קודש" שלו קיל מ"מקרא קודש" דיום-טוב. ותדע עוד, דהרי לענין אכילה ביום-טוב מחוייב לאכול פת דוקא [ומטעם זה פסקינן לעיל בסימן קפח דמחוייב לחזור אם לא הזכיר מעין המאורע כ"עלה ויבוא] ובחול-המועד אין מחוייב לאכול פת, הרי אף דצריך לכבדו באכילה אין חיובו גדול כל-כך, וכן הוא הדין לענין מלאכה דמותר בו דבר האבד, ועל-כן נראה דאף לענין כסות נקיה אין מחוייב כיום-טוב עצמו, רק יותר מימי החול [וכן בסימן תרסד סעיף-קטן ג במגן-אברהם משמע לכאורה דבחול-המועד, לבד הרשענא-רבה, אין המנהג ללבוש בגדי-שבת, ומהרי"ל דעבד לנפשיה הוא דעבד, ומכל מקום יותר מימי החול בורדאי צריך כל אדם לנהוג, וכנ"ל]. ועיין לעיל בסימן תקכט במשנה ברורה סעיף-קטן טז שהעתיקתי מהגר"ז דלענין כיבוד ועונג אין חייב בחול-המועד דלא נאמר בהן "מקרא קודש", והנה עצם דין זה מוכח מהרמב"ם כמו שכתבנו, אכן מה שכתב דלא נאמר בהן "מקרא קודש" צריך עיון, דהרי הרמב"ם עצמו בפרק ז סובר ד"מקרא קודש" קאי גם על חול-המועד, וכן הוא גם-כן מנהגנו בתפלת מוסף בחול-המועד שאומרים "מקרא קודש" וכו' לציאת מצרים, וכן הוא דעת האחרונים לעיל בסימן תצ סעיף ג, וצריך עיון. ודעת המגן-אברהם בסימן זה כהתניא, ובפרט שכן מבואר במכילתא וכנ"ל, אלא דחיובו בכל זה קיל מיום-טוב וכמו שכתבנו, ואפשר דגם הגר"ז מודה לזה: (ה) דומיא דיום-טוב דחיובו הוא שתי סעודות:

תרגום: 1 מיז בגד עליו.

הלכות חול המועד סימן תקל תקלא

לחכמים (ג) להתיר:

תקלא דיני גילוח בחול המועד, ובו ח' סעיפים:

א (א) מצוה לגלח (ב) בערב יום-טוב: ב (ג) אין מגלחין (ה) במועד (ו) אפילו אם גילח קודם מועד: ג (ז) אפילו אם היה (ח) אנוס ומפני-כך לא גילח בערב יום-טוב, אינו מגלח במועד, (ו) והוא הדין למי שהיה חולה ונתרפא במועד: ד *ואלו מגלחין במועד: מי שיצא מבית

א פשוט בגמרא מועד קטן י"ד ב טור והנהגת אשר"י כשם אור זהו ושאר פוסקים ג שם בגמרא ד משנה שם י"ג ר"ז ושם בגמרא

באר היטב

(3) אנוס. ולא מוכחא מילתא כ"כ. ואפילו לא היה להם אומן מעיי"ט אסור, ב"י:

ואסר להם אפילו דבר אבד, אין לחכם אחר להתיר להם, עיין שם: (6) במועד. כדי שיגלח ערב י"ט ולא יכנס למועד כשהוא מנוול:

משנה ברורה

ביאור הלכה

ביום, (1) דכיון דמצוה לכבדו באכילה ושתייה, ועיקר אכילה הוא לחם: (2) להתיר. מקום שנהגו המון להקל אפילו בדבר שאינו אבד, ובא חכם ואסר להם, למגדר מילתא, אפילו דבר האבד, אין לחכם אחר להתיר להם [אחרונים]. איתא בירושלמי: אמר רבי אבא בר ממל: אלו היה מי שימנה עמי, התרתי שיהיו עושין מלאכה בחול-המועד [והיינו מקח וממכר (1) וכי האי גוונא דבר שאינו מלאכה גמורה]; כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויגעין בתורה, ועכשיו אוכלין ושותין ופוחזין, עד כאן לשונו. וכתב הכל-בו: נראה מזה, שאיסור גדול בשחוק יותר ממלאכה, שכונת השם יתברך בנתינת המועד היתה כדי להידיבק ביראתו ואהבתו ולעסוק בתורתו התמימה, עד כאן לשונו:

א (א) מצוה לגלח וכו'. כדי (6) שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול: (ב) בערב יום-טוב. בין קודם חצות (3) ובין לאחר חצות, לבד מערב פסח דאסור להסתפר לאחר חצות, כמבואר לעיל בסימן תסח: ב (ג) אין מגלחין במועד. והוא הדין (ג) סיפור הראש, אלא שדרכן היה לגלח. (7) ואף דסיפור וגילוח הוא דבר של יפוי ותיקון הגוף, שהוא צורך המועד, אפילו הכי אסרו בתוך המועד, כדי שיודרו לגלח

חז"ל לעשותם. הרמב"ן הטיל פשרה, שכל מלאכה שאינו לצורך המועד ואינו דבר האבד הוא מן התורה, ושהיא לצורך המועד היא מותרת אף מלאכת אומן ואף-על-גב דאית ביה טרחא יתירא, וכן כל דבר אבד אף-על-פי שאינו לצורך המועד מותרת ואף-על-גב שהיא טרחא יתירה, וחכמים מדבריהם אסרו קצת מלאכות, ועיקר חול-המועד ודאי דבר-תורה היא, ולזה הסכים הרשב"א סוף פרק קמא דעבודה זרה והרשב"א במכילתין, וכן הכריע הבי"ח להלכה כשיטה זו והעתיקו המגן-אברהם, וכן מדברי הגר"א בכיאוורו משמע גם-כן שהוא מצדד לשיטה זו, ובתשובת הרשב"א שהובא בארחות-חיים הלכות תפילין כתב שכן הוא גם-כן דעת חכמי צרפת לאסור מלאכה בחול-המועד מן התורה, והשגת-אריה באבג"מ-מילואים מצדד גם-כן להלכה דאסור מן התורה, וכן בבית-יוסף בסימן זה. והנה לפי דעת כל הפוסקים האלו, כשיודמן איזה ספק במלאכת חול-המועד [לבד מהדברים שלדעת הרמב"ן הרשב"א הם דרבנן] צריך להחמיר, דהוא ספק בשל תורה. ועיין לקמן בסימן תקלו בביאור הלכה דיש חילוקים בענין זה. ואף דמשולחן-ערוך לקמן בסימן תקלו בסופו דפסק כרב אמי להקל נגד רב הונא, וכן בסימן תקלח סעיף א ובסימן תקלט סעיף ו משמע דלהלכה תפס כשיטת המקילין דעיקרו הוא דרבנן, אפשר שלא ראה כל הני ראשונים שהבאתי, ועל-כל-פנים אין למהר להקל כי אם לצורך גדול:

* אין מגלחין במועד. היינו אפילו על-ידי עכו"ם, וכל מה שכתוב לקמיה דמותר היינו אפילו על-ידי ישראל [אחרונים]: * ואלו

אוצר החכמה

קודם המועד, (ה) דאם היו מותרין לגלח בתוך המועד, היו סומכין עצמן לכתחלה על זה ויכנסו לרגל כשהן מנוולין: (ד) אפילו אם גילח. דתו אין בו חשש זה שיכנס לרגל כשהוא מנוול, דהא גילח עצמו גם קודם הרגל, אפילו הכי אסור (1) משום הרוואין, דהרואה לא ידע שגילח עצמו, ויאמר שמותר לגלח בכל גווני: ג (ה) אפילו אם היה אנוס. כגון שנאבד לו אבידה בערב הרגל או להאומן ולא היה יכול לגלח, וכי האי גוונא שארי אונסין, לבד המבוארים להיתר בסעיפים שאחר זה, דהני אונסין (1) מפורסמין וגלויין לכל הוא שאי אפשר להם לגלח מקודם, אבל שארי אונסין אינם מפורסמין וידועים, ואם נתיר להם יבואו להתיר אף שלא מתוך אונס: (ו) והוא הדין למי שהיה חולה. שאמרו, שהחולה כשהוא מספר מכביד עליו

אוצר החכמה

שער הציון

(1) כסברת הר"י שהובא בבית-יוסף בסימן קפח לענין יום-טוב, שצריך לחזור אם לא הזכיר 'עלה ויבוא' בברכת-המומן, ואף השולחן-ערוך פסק שם דחול-המועד דינו כראש-חודש, היינו רק לענין ידעבד, ואף בזה מפקפק שם הגר"א ומצדד כדעת הרשב"ץ המוכח שם בבית-יוסף, עיין שם, אבל לענין לכתחלה בודאי מצוה להשוותו ליום-טוב: (1) וכעין מה שביאר הרמב"ן לשיטתו דברי הירושלמי, עיין בנימוקי-יוסף והובא בבית-יוסף: (6) פוסקים. ואפשר דאם גילח בתוך שלשים יום לא שייך זה, דניווול הוא יותר משלשים יום [פמ"ג]. ולדידן במדינותינו שאין המנהג לגלח רק במספרים, ואם-כן אפילו אחר שסיפר עצמו נשאר עליו מעט שיער, וממילא אפילו אם ישא אחר זה פחות משלשים יום יתרבה עליו השיער יותר משלשים יום שלפנים שהיה אז אחר גילוח: (3) עיין בפרי-מגדים שכתב דלכתחלה יגלח קודם חצות, וצ"ע על זה ממה שכתב המגן-אברהם בסימן רנא בסעיף-קטן ה בשם האר"י שכתב שם שלא לגלח אחר מנחה, והיינו אחר שהגיע זמן מנחה, ורוצה לומר מנחה גדולה בערב-שבת, והוא הדין בערב-יום-טוב. ולפי מה שכתבנו שם בשם האחרונים ונוכל לסמוך על דעת הפוסקים דמנחה היינו מנחה קטנה, נראה דבערב-יום-טוב כשהזמן דחוק לו, אפילו לכתחלה יוכל לסמוך עליהם. וכל זה לענין לכתחלה, אבל לענין ידעבד הלא ידוע דעת הרמ"א שם בסוף הסימן דמסתפרין כל היום, ואף דהגר"א שם מפקפק על זה, לענין ערב יום-טוב כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול אין להחמיר, וכן המנהג: (2) פשוט: (7) לשון הרשב"א: (א) גמרא וכפירוש רש"י והרמב"ם: (1) בית-יוסף: (1) העתקתי זה מלשון הרשב"א, ומישיב הענין בדבריו, דשארי פוסקים שהעתיקו רק הטעם משום דאבידה אינו דבר מפורסם, קשה טובא, דמי שנדר שלא לגלח והתירו חכם הלא גם-כן אינו מפורסם, דאטו הנודר נדר כפרהסיא דוקא, וההיתר הלא ביחיד מומחה גם-כן אינו מפורסם ואפילו הכי התירו; וכייתר כחולה שעמד מחליו במועד, הלא הוא מפורסם בוודאי לזבים שהיה חולה ואפילו הכי אסרו. אלא העיקר נראה כמו שכתב הרשב"א, דהני האונס עצמו הוא דבר גלוי וברור שלא היה באפשר לו, מה שאין כן בשאר אונסין שאין האונס גלוי ומחולט אסרו, דכל אחר יאמר שאנוס היה שלא היה לו פנאי וכיוצא בזה, וזה נכלל לדבריו כתידין הגמרא גבי מי שאבדה לו אבידה יאמרו כל הטייקא אסורין וטייקי בייחוס מותרין. וגם מהרמב"ם משמע גם-כן דהעיקר הוא משום דהני בוודאי אי אפשר להם ולא מפני הפרסום, ולכן אתי שפיר נמי דין רחולה, שאין זה אונס מחולט:

מד) אולם לאחר העיון בזה. נראה דבאמת ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא לא מיעטו אלא יו"ט ולא חול המועד. ולית הלכתא כוונתייהו וכמו שיבאר. ויחייש גם דברי הרמב"ם [פ"ד מהל' תפילין ה"ן] שפסק לילה לאו זמן תפילין כר' יוסי הגלילי מדכתיב מימים ימימה. ואף על פי כן כתב דשבת ויו"ט לאו זמן תפילין מדכתיב והי' לך לאות. וקשה תיפוק לי' מימים. ומה שחיר' זכ"מ שזה פסק הלכה כר' עקיבא. קשה דאין ראוי בזה מר' עקיבא שהוא לא יליף מקרא דמימים משום דלא נאמרה חוקה זו אלא לענין פסח בלבד. וזוה לית הלכתא כוונתי. גם קשה טובא לדעת הרא"ש שהי' פירוש ימים טובים דבר' יוסי הגלילי פי' אחר מדבר' עקיבא בסוגיא אמת זה אין הדעת מקבלו:

מה) אך לפי דרכינו יחייש הכל בעו"ה. ונניע סוגיא אמת דכריתות ריש פרק מחוסרי כפרה (דף ט'). תנו רבנן גר תושב מותר לעשות מלאכה בשבת לעצמו ישראל בחולו של מועד. ר' עקיבא אומר ישראל ציו"ט. ר' יוסי אומר ישראל בחול. ר"ש אומר אחד גר תושב ואחד עבד ואמה התושבים עושים מלאכה בשבת לעצמן ישראל בחול ע"כ. ובמילתא הוצא בילקוט פ' משפטים [רמז ע"ד] ונפש בן אמתך זה עבד ערל וגו'. והגר זה גר תושב הרי הוא בשבת ישראל ציו"ט. הלוקח עבדים ערלים מן העכו"ם הרי הם בשבת ישראל בחול המועד דברי ר' יוסי הגלילי. ור' עקיבא מחליף ע"כ. והיינו שר' עקיבא סובר דגר תושב ישראל בחול המועד ועבד ערל ישראל ציו"ט. וזה היפוך גירסת הספרים שלנו דס"ל לר' עקיבא גר תושב ישראל ציו"ט טוב:

מו) ולענ"ד גירסת המכילתא עיקר וצ"ש"ם שלנו נחלפה הנוסחא וכך ז"ל. ת"ר גר תושב עושה מלאכה לעצמו ישראל ציו"ט. ר' עקיבא אומר ישראל בחול המועד ר"י אומר ישראל בחול וכו'. וכל אחד מיקל יותר עד ר"ש שמיקל מכולם. ואם תאמר מי יימר דנוסחת המכילתא עיקר. דילמא נוסחת הש"ס דילן עיקר. נראה לי בהצבון בטעם מחלוקת ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא דאמר גר תושב עדיף ולמר עבד ערל עדיף. ונראה לי דכל אחד הולך לשיטתו:

מו) ואב"ד מה שני"ל ברור דלמה דקיימא לן כר' יוסי הגלילי לכס ולא לכלבים [ב"ה כ:א]. בהמתו של ישראל ציו"ט אסורה לעשות לעצמה מלאכה אוכל נפש ציו"ט. וטעמא דידי דנתי דאחרתי בהמתו לשביתה. לא אחרתי למזונותי שיהי מנוה להרבות לה מזון בשבת ויו"ט. וראי' שמתרת לאכול מוקצה בשבת כדאיתא בשבת (דף קכ"ב). עיין שם. וטעם מוקצה מדכתיב והכינו דפרש"י [ב"ה ד. ד"ה הכנה] דסעודת שבת ויו"ט צעי הכנה דחשובה. אבל סעודת חול לא צעי הכנה. ומדחזינן דמזונות בהמה לא צעי הכנה. מוכח דסעודת חול חשובה. וכאלו עשתה מלאכה מיום טוב לחול ואסור. וזה ברור:

מה) וב"ה יבאר מחלוקת ר' יוסי הגלילי עם ר' עקיבא. דודאי מסבירא הוא שיהי' עבד ערל אסור במלאכה טפי מגר

אומר אפילו בשוק דאי סלקא דעתך בעינן כוס. כוס בכל יומא מי איכא. ומשני דילמא דאיכלע לי' כוס. וזה לא שייך אלא בצרכת זמן דבאקראי. אס לא צריך ציוס ראשון כדאיתא שם. אבל לא שיתקנו חכמים אס יארע לו כוס. ואדרבא משם נראה ראי' דחול המועד חייב בקידוש בתפלה. דאס לא כן מאי פריך כוס בכל יומא מי איכא. מנא לי' שאין מחויב לקנות כוס לצרכת זמן. אלא דהש"ס הוכיח מדלא תיקנו קידוש על הכוס. כיון שמחויב בצרכת מן התורה או מדרבנן כמו יו"ט. ולמה לא תקנו צו כוס כמו יום טוב. אלא ודאי שלא הטריחו חכמים כיון שאינו מצוי כוס לכל אדם בחול המועד:

מא) [עוד יש לי לומר דקידוש על הכוס בחילת החג קאי לכל ימי חג. ומה שתקנו חכמים לקדש גם ציוס. הוא משום דכבוד יום קודם לכבוד לילה. אלא שהעיקר נראה לי כמ"ש תחילה]:

מב) ואין להביא רא' ממה שאין מדליין בין יו"ט לחול המועד המבדיל בין קודש לקודש כמו בין שבת ויום טוב. שמע מינה שחול המועד חשיב חול לענין קידוש. דהאומנסי כי לא לנו ליתן טעם לנוסח הצרכות שסדרו לנו אנשי כנסת הגדולה ומי יוכל לעמוד בסוד קדושים. אולם לפי קוצר שכלי נראה לי לפי מה שכתב מהר"ל בספר גבורות ה' [פרק ל"ן] בטעם פסח מצרים שאין חימוצו נוהג אלא יום אחד. משום שעדיין לא הי' נס קריעת ים סוף בשביעי של פסח. וקדושת חול המועד הוא רק משום ששרוי בין ימים טובים שבתחילה וצפוף. וכן משמע בחגיגה (דף י"ח) עיין שם. וכ"כ הבית יוסף בשם הוהר"ה הקדוש שה"ש. באר"ח (סימן ל"א) וזה לשונו חול המועד דלא איקרי יו"ט אלין תפילין דרועא דהא לית לסיירא מגרמה כלום אלא מנהירו דיו"ט. הרי דחול המועד אינו קודש בעצמו רק מכח יו"ט וכמו שהלכנה מקבל מהחמה. ושם קודש מונח על מקור קדושה. לא כמו קדוש שהוא על האיש המתואר בקדושה. וע"כ אין שם תואר קודש אלא יו"ט שעצמותו קדושה. אבל חול המועד שבעצמו חול והוא מקודש מקדושת יו"ט כמו הירח שמקבל אור משמש. אין לקרותו קודש רק [מקרא קודש און] קדוש. על כן מצרכין בין קודש לחול. והוא צבחינת עצמותו. ועיין בזה"ק משפטים [דף קכ"א] בפסוק ואנשי קודש תהיון לי. סוף דבר נצביר היטב בראיות שחול המועד חייב בקידוש בתפלה כמו שאר ימים טובים. ועוד יותר מיום הכיפורים ועצרת וראש השנה:

מג) העולה מזה שאין לנו שום טעם לחייב חול המועד בתפילין. מאחר שאסור במלאכה דבר תורה. [בזה נדחה טעם הרא"ש]. וקידוש דעת רוב פוסקים דאינו אלא מדרבנן. ועוד דגם חול המועד חייב בקידוש בתפלה כמו יו"ט. [בזה נדחה טעם הריטב"א]. ולא נשאר לנו רק רא' אחת של הריטב"א דכל מקום שזוכר שבתות ויו"ט אין חול המועד בכלל כנ"ל לשונו. ובאמת שזה קשה אף להרא"ש שסובר חול המועד חייב בתפילין שהוא מודה דלר' יוסי הגלילי עכ"פ חול המועד לאו זמן תפילין. והלא ר' יוסי הגלילי נמי אומר רק שבתות וימים טובים:

מסכת סוכה

עמוד השלום

(וסימני: פורס ספת ג'לט)

פרק גר מצוה

א. **ארבעה ימים שביין יום הכפורים לסכות**, בהן עוסקין בני ישראל במצות סכה וארבעה מינים. ומעשים האלה מביאים את האדם ליי זכירה, שיזכר בדבקותו בהשם יתברך ולדבקה בו. על כן אלו הימים הם כמו יום טוב, מאחר שהעסקים הקדושים מביאים לידי זכירה הנזכר לעיל, לשמח בשמחה הרוחנית לעבד את ה' בשמחה ובטוב לבב. וכמו שכתב במדרש תנחומא (אמור כ"ב) שהביא הטור ריש הלכות ראש השנה (סימן תקפ"א) שאמר, במוצאי יום הכפורים עוסקין במצות סכה ולולב ואין עושין עונות, לכך קוראין יום טוב ראשון - ראשון לחשבון (העונות. עוד אמרו (ספר המנהגים למהרא"ק) טעם, לפי שבאלו הימים נשלם בגן בית המקדש של שלמה, על כן הם יום טוב. וראוי לשמח בהם להתדבק בו יתברך לעבדו בשמחה ובטוב לבב.

ב. **ובהגה"ת** מהרי"ל בהלכות מוצאי יום הכפורים פתוב: וזה לשון מהרא"ק (סי' מ"ד), בין יום כפור לסכות אין נופלין [על פניהם]. שאותן ארבעה ימים נתן הקדוש ברוך הוא מתנה לישראל שמוחל עונותיהם כל אותן ארבעת הימים, ואינו מתחיל למנות עונותיהם אלא מיום ראשון של סכות, שנאמר (ויקרא כג, מ) 'ולקחתם לכם ביום הראשון', רוצה לומר, ראשון הוא לעברות, עכ"ל. וקרוב ללשון זה פתוב במנהגים (לרי"א טירנא, סוף מנהג יו"כ). לכאורה

משמע מדבריהם, שכל מה שחוטא האדם בימים האלה לא יחשב ה' העון. וחלילה להאמין בזה, להיות ארבעה ימים בשנה הפקר, איש כל הישר בעיניו יעשה. דאפלו על יום אחד בשנה אמרו רבותינו ז"ל במסכת חגיגה (ה ב) כל העובר עברה אחת אפלו (פעם אחת) [יום אחד] בשנה, מעלה עליו הכתוב כאלו עבר כל השנה בלה. ולמדו אותו רבותינו ז"ל מקרא (במדבר יד, לד) 'במספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעים יום יום לשנה'. ומכל שכן בימים המקדשים האלה, משלשה טעמים.

א. ביום הכפורים הראה הקדוש ברוך הוא, שהוא רחום וחנון וסולח ומוחל, ותכף למחרת דיום הכפורים עוד המלך במסבו, חס ושלום יתר הרצועה למרד בו, חלילה לומר כן. ואדרבה, נהגו בית ישראל לעשות השקמה לתפלה במקרת יום הכפורים², כדי שלא יקטרג השטן.

ב. כי עדין תלויין ועומדין בדין, וגמר החתימה היא בהושענא רבה, וביני [ו]ביני הכל ימי תשובה, והתעוררות הרחמים והחסד והחנינה, יהיה הפקר לחטא. [וראה] אשר טעם אחד ממצות סכה שהקבע בתשרי, לפי פשט הענין, כתב מהרי"ל (הלכות סוכה), וזה לשונו: טעם אחר, צוה מצות סכה סמוך ליום הכפורים, שצריך להיות נע ונד מביתו לסכה, ודומה לגלות, שהוא מכפר נמי עונות³ (עכ"ל). ונהנה

יד רמיה

בר מרוס, למה אנו עושין סוכות אחר יום הכפורים, לומר לך שכן אתה מוצא בראש השנה יושב הקב"ה בדין על באי העולם ובוים הכפורים הוא חותם על הדין שמה יצא דינן של ישראל לגלות, ועל ידי כן עושין סוכה וגולין מבתיהן לסוכה, הקב"ה מעלה עליהם

א. כ"ה במג"א סי' תרכ"ז סק"ז בשם המעגלי צדק ומנהגי מהרי"ל. ובאליה רבה שם סק"ב הביא זה בשם רבינו. והובא גם בשו"ע הרב סעיף יד. ומטה אפרים סי"ד.
ב. טעם זה איתא בילקוט שמעוני (ת"א רמז תרנג): א"ר אלעזר

החוטא בימים שביני וביני, הוא כאומר אַחַטָּא וְאָשׁוּב, שאין מספיקין בידו לעשות תשובה (יומא פה ב).

ד"ג. כי הימים מקדשים עוסקים בהם במצות. וגם הימים ההם הם בין שתי קדשות, קדשת יום הכפורים וקדשת חג הסוכות, והם כמו חל המועד, ממילא מחייב האדם להוסיף בהם מעלה יותר בקדש. וכמו שכתב רבנו יונה (שערי תשובה, שער ב' אות י"ד) בשבועה ימי תשובה שבין ראש השנה ליום הכפורים, הם כמו חל המועד, וראוי למעט בהם מלאכה ולהרבות עבודת הקדש. על כן לא יטעה איש ההמוני חס ושלום, ואדרבה, ענש העברה שהאדם עושה בימים המקדשים, חמיר טפי.

ענפים מיום כפורים, לכפר עונות של השנה שעברה, בזכות שטורחים ועוסקים במלאכת שמים עם התעוררות הלב, אז יש בימים בעצמם מעין מחילה וסליחה - ענפים מיום הכפורים האמתי*. אבל בלא התעוררות, ומכל שכן החוטא בהם חס ושלום, אז אדרבה ואדרבה, ענשו מרבה. על כן החכם עיניו בראשו, יעסק במצות סבה ולוילב, בעסק ובטרח גדול, ובדמים יקרים, לשם הדור מצוה, ותהיה לו התעוררות גדולה בלבו וישוב אל ה' וירחמהו וישמח ישראל בעושהו.

*** הגה"ה**

גם נוכל לפרש, ודוקטסם הוא, על שגיאות הנעשים בימים ההם, שהקדוש צדק הוא אין משגיג בהם. אף-על-פי שצדק הדין שנגזר עליהם, מפני מקום צימם ההם, אידי דטרידי צמלות, שגיאות מי יצין. אצל לכל הפרושים שאני מפרש דעפס, יש להקשות מאין לדבר זה, פי מהמדרש פנחומא (ה"ט) אין מוכח כלל¹.

ג. בפרק קמא דסכה (ו ב): תנו רבנן, שנים כהלכתן ושלישית אפלו טפח כו'. על כל זאת, כדי לקיים 'זה אלי ואניו' (שמות טו, ב), שדרשו רבותינו ז"ל (שבת קלג ב) התנאה לפניו במצות, עשה סכה נאה כו', על כן מצוה מן המבחר לעשות בתחלה, למאן דאפשר, ארבע מחיצות שלמות, ואז יקים גם כן 'תשובו' כעין תדורו¹ (סוכה כח ב).

ד. וזה לשון מטה משה (סימן תצ"ג)¹: וכן נהגו עכשו לעשות מחיצות שלמות, כי אין הכל בקיאים בדין המחיצות. ומי שאין לו כדי

יד רמ"ה

כשעושה ד' מחיצות טפי עדיף דהוי תשובו כעין תדורו, וכ"ה דעת המהרי"ל המובא להלן בדברי רבינו, וכ"כ בחיי אדם ויש כלל קמו. ובשערי שמחה (להרי"ץ גיאור) כתב דמצוה מן המוכרח לעשות ג' דפנות שלמות אף דיוצא יד"ח בב' כהלכתן ושלישית טפח, והר"ד במשנ"ב סימן תרל סקכ"ח.

ו. לפנינו הוא בסימן תתצב.

וענין מדרש התנחומא שאמר, שיום טוב ראשון של סכות הוא ראשון לחשבון העונות, הוא על הרב ידבר, בסתמא שאין ישראל עושין עונות בימים ההם, מאחר שטרידי במצות, ממילא הוא לזכרון שלא יחטאו. ודוק בלשניה שאמר: 'אין עושים עונות'. לכה קורא יום טוב ראשון - ראשון לחשבון העונות. כלומר, מאחר שאינם חוטאים, ממילא ימשך, שלא מתחיל חשבון העונות רק מיום שנחו מעסק וטרדת הכנת המצות. ואף-על-פי שבודאי הרבה והרבה הם החוטאים, אטו ברשיעי ובשופטני עסקינן, הנפש החוטאת היא תמות, וכפרי מעלליהם יאכלו. אמנם הפסוק מדבר לפי טבע כנסיה של ישראל וכל ישראל קדושים הם¹. ודברי מהר"ק הנזכר לעיל והמנהגים והנמשכים אחריהם, ראוי להמליץ בעדם ולומר שפונתם היא כף, בתמלת ה' על ישראל, שנתן יום הכפורים לכפר על עונות, שישראל מסגלין עונות כל השנה, ונתן יום זה לכפר. כף אלו הארבעה ימים הם

לוח

כאילו גלו לבבל.

- ג. דברי רבינו הובאו באליה רבה סימן תרכד סקי"ג.
- ד. עיין ילקוט שמעוני ח"א רמז תרנא, ד"ה ביום הראשון וכו' עד... והקב"ה אומר להן כבר מחלתי לכם על מה שעבר, מכאן ואילך חשבו עוונותיכם.
- ה. מקור דברי רבינו הוא מתוס' במסכת ר"ה כח: ד"ה ומנא תימרא שכתבו ז"ל: אע"ג דאמרינן שתיים כהלכתן וכו' דכ"ש

דרוש ג'

דרשה לשבת הגדול

ב"ה. מה שדרשתי בשבת הגדול פ' ויקרא (לפני שבת ער"פ)

בשנת תר"צ בבהכנ"ס דסאטנאווצע

פתח הדרוש

הגדה

נתכבדתי מכם לדרוש היום בשבת הגדול. ולכאורה עיקר שבת הגדול הוא שבת הבע"ל ער"פ ולא היום כדאי בשו"ע (או"ח סי' ת"ל ס"א) אך לענין לחד מ"ד היום הוא שבת הגדול. והדבר תלי בפלוגתא דר"א ור"י בנכחים י"ב. אליבא דבן בתירא. לר"א אליבא דב"כ פסח ששחטו בי"ד שחרית לשמה כשר ובירושלמי פ' ערבי פסחים (פ"י ה"א) דלבן בתירא אסור חמץ מה"ת מי"ד שחרית עיי"ש וברש"י סוכה ל"ג. (ד"ה ולולב וכו') דמשקידש היום חל מצות לולב למקרייא דיחוי. הנה דמצו' שביום חל החיוב בלילה שלפני, וכע"ז בירושלמי ר"ה (פ"א ה"ח) דלר"א דמכשירי מילה דוחים שבת ה"ה בליל ש"ק שלפני שמיני דוחה. וה"נ דחל איסור חמץ ומצות קרבן פסח בי"ד שחרית חשיב חלות המצוה בלילה אור ל"ה. נמצא דשבת הבע"ל כולו כפסח עצמו. וביותר למ"ש רש"י ר"ה כ': (ד"ה חצות וכו') דמצות היום זמן שחיטת פסח עד ליל פסח בחצות חשיב כיום שלם בפ"ע. וא"כ ה"ה לבן בתירא מתחלת ליל י"ד דחשיב חלות זמן פסח עד חצות ליל פסח חשיב כזמן א'. נמצא שכל י"ד הוא אחד עם חג הפסח נמצא דשבת של היום הוא השבת שלפני הפסח. והוא נקרא שבת הגדול. כמבואר בתוס' שבת פ"ז: (ד"ה אותו וכו') דשבת שלפני פסח הוא הנקרא שבת הגדול.

אגב אומר טעם מה ששבת שלפני הפסח נקרא שבת הגדול. ואקדים מה דבמסכת מועד קטן נקרא חוה"מ מועד קטן. ואקדים מה ששאלנו חכם א' על מה דכתיב (בראשית א. טז): ויעש אלקים את ב' המאורות הגדולים את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה. ופירש"י מחז"ל (חולין ס' ע"ב) שוין נבראו אך לפי שקטרגה הלבנה ואמרה אי אפשר לב' מלכים שימשו בכתר א'. ע"כ נתמעטה הלבנה. והק' הא כל החוקרים כתבו דלבנה אין לה אור מעצמה.

א. ע"י ארץ צבי להגהמ"ח וצ"ל עה"ת עמודים קל"ז—קל"ח מש"כ כדבריו כאן ע"ש. ובסו"ס, אבן ישראל להגרי"י פיקרסקי י"א: בדרשה לשבת הגדול, שהביא ככל הדברים כאן ע"ש.

היא רק חומר מלוטש המקבל אור מן החמה, וכן מבואר בכ"מ בזה"ק כדבריהם, ואיך אפשר דשוין נבראו.

אך ת"ל ישבתי. ע"פ הגמ' ב"מ דף י"ב: לא קטן קטן ממש. ולא גדול גדול ממש אלא הסמוך על שלחן אביו נקרא קטן, ושאינו סמוך על שלחן אביו נקרא גדול. הנה דזה גדר גדול שיהי' לו משל עצמו, וגדר קטן שאין לו מעצמו רק מה שקיבל מאחר.

א"כ י"ל, דזה גופא ה"י מיעוט וקטנות הלבנה שנגזר עלי' שלא יהי' לה אור מעצמה, רק שתהי' מקבלת מהחמה, ולפני זה, כשנקראו שניהם מאורות הגדולים ה"י טבעם באותו אופן שהי' לשניהם אור מעצמם, וע"כ היו נקרא שניהם גדולים. ואח"כ קטרגה הלבנה ואמרה א"א לשני מלכים שימשו בכתר אחד, (ומלשון זה ג"כ ראי' לדברינו גדר מלך שלא יהי' מקבל כלל רק משפיע לבד כמבואר בנדריים כ"ד. לאו מלכא אנא דמתהנית מנאי ולא מתהנינא מינך. הנה דזה גדר מלך שיהי' משפיע ולא מקבל. וע"כ בתחלה שהיו שניהם משפיעים בכל צבא מטה, (וכידוע במחקר דחמה ולבנה יש להם פעולה גדולה בעולם בצמחים ובמתכות ובגידול האנשים ובימים ובנהרות וכו' וכו'), ולא מקבלים נקראו מלכים) נענשה הלבנה להתקטן וזה ה"י הקטנות שלא יהי' לה אור מעצמה רק תקבל מהחמה.

אחר זמן מצאתי ת"ל מפורש כדברינו בזה"ק בראשית דף כ', דזה גופא ה"י הקטנות הלבנה שלא יהי' לה אור מעצמה. לך נא ראה וברוך שכונתי לדעת קדושים. ות"ל הוספנו גופך לזה ע"פ הגמ' ב"מ י"ב: דהסמוך על שלחן אביו נקרא קטן, וע"כ נקרא המאור הקטן א.

והנה בזה"ק שה"ש הובא ב"י או"ח סי' ל"א, דחוה"מ הוא כמו סיהרא דלית לה מגרמה כלום אלא מהחמה, כן חוה"מ לית לה מגרמא כלום רק מנהירו דיו"ט עיי"ש. ובוה מובן היטב מה דחוה"מ נקרא מועד קטן, ממש כמו הלבנה שנקראת מאור הקטן.

וע"פ הקדמה זו, אולי יש ליישב הסתירה בענין חוה"מ זמן תפלין, דישי פוסקים דס"ל חוה"מ זמן תפלין והביאו

ראי' לזה מירושלמי, ויש ס"ל לאו זמן תפלין, והוא ג"כ דעת ז"ל כמפורש בזה"ק (זו"ח שיר השירים ע"ט ע"ב) דחזוה"מ לאו זמן תפלין, ולפי הנ"ל יש לחלק בזה בין חו"ל לא"י, ואקדים דברי רמב"ן עה"ת פ' אחרי (ויקרא יח, כה) דעיקר המצוות הם בא"י, ובחזו"ל הם רק דרך חינוך לקיימם כשנבא לא"י בב"א עיי"ש ב.

ולכאן קשה, דודאי חיוב מצוות בחז"ל ג"כ מה"ת, כמ"ש רמב"ן בעצמו והאוכל חמץ בחז"ל חייב כרת וכן כלם ואיפוא מצינו חיוב חינוך שיהי' מה"ת.

ולענ"ד נראה להוסיף, כעין שכתב רש"י בפ' עקב (דברים יא, יב): בשם סיפרי: ארץ אשר ד' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ד' אלקיך בה מראשית השנה עד אחרית השנה, והלא כל הארצות הוא דורש, אלא מתוך אותה דרישה שהוא דורש אותה הוא דורש שאר ארצות, ונלע"ד דמתוך הוא לשון פנימיות, כמו שתר' אונקלוס עה"כ (בראשית ב, ט): ועץ החיים בתוך הגן: במציעות גינתא, וכמוש"כ השל"ה דבכל יום מימי המעשה יש בה הארת שבת, כמו"כ י"ל על חו"ל, דכל חו"ל יש בה נקודה והארה מקדושת א"י דשבת וא"י בפלס א' הן, כדאי' בסה"ק, וכשהקב"ה דורש א"י ממילא דורש הנקודה פנימית המוסתרת בתוך חו"ל וזה "מתוך" אותה דרישה הוא דורש גם שאר ארצות, וע"כ אע"ג דשורש חיוב מצות הוא רק בא"י, מ"מ גם חו"ל חייב במצות מפאת נקודת א"י הנעלמת אשר בה, שבא בכח הארת א"י שמאיר עלי', כמו שהש"ק מאיר לתוך ימי החול כאמור.

והנה הא דפליגי הפוסקים אם חזוה"מ זמן תפלין או לא, י"ל

דפליגי בזה, מר סבר דכיון שאין לחזוה"מ קדושה ואור מעצמותה רק מן היו"ט ע"כ לא חשיב אותה, דאזלינן בתר מהות העצמי אשר לה, ולא בתר המהות שמקבלת מאחר וחייב בתפלין, ומ"ס דלא אזלינן בתר מהות עצמית, רק בתר המהות שמקבלת, וביון דסו"ס יש לה קדושה מן היו"ט, חשיב אות

ופטור מתפלין.

וע"כ נלע"ד, דבחז"ל חזוה"מ ממנ"פ פטור מתפלין, דאי בתר מהות עצמי אזלינן הרי חוץ לארץ מפאת עצמה פטור מכל המצוות וא"כ גם מתפלין פטור, ואי תרצה לחייב משום שמקבלת הארה מא"י, א"כ בע"כ צריך למיזל גם בתר המהות שמקבל מדבר אחר, א"כ הרי חזוה"מ מקבלת נהירו מן היו"ט וחשיב אות פטור מתפלין, וע"כ י"ל דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והא דמבואר בירושלמי דחזוה"מ זמן תפלין, קאי על א"י, דשם ליבא ממנ"פ, וע"כ חייב בתפלין, דהאי תנא

ב, עי' ארץ צבי למועדים עמודים עב—עג.

ירושלמי הוא ובא"י קאי, והא דמבואר בזה"ק דלאו זמן תפלין קאי על חוץ לארץ וק"ל.

וזה י"ל טעם שנקרא שבת הגדול, דפסח נקרא שבת: ממחרת השבת, ובקידוש שבת אומרים שהוא תחלה למקראי קודש, היינו שהוא משפיע קדושה בכל הימים טובים, והשבת הוא שורש קדושתם, אמנם הש"ק אינו מקבל מאחר, והוא לבד יש לו קדושה מעצמו, ע"כ כדי להבדיל בין קדושת שבת בראשית לפסח שנק' ג"כ שבת, קורין לשבת שלפני שבת הגדול, לומר דאע"ג דגם פסח נק' שבת, מ"מ יש לשבת בראשית יתרון עליו, בזה שהוא מקור הקדושה ואינו סמוך על שלחן אחר ע"כ נקרא שבת הגדול.

אגב אומר טעם למנהג שהרב אומר דרשה ב' פעמים בשנה בשבת הגדול ובשבת תשובה, ונראה דהנה בש"ס ר"ה (י"א ע"א) פליגי ר"א ור"י, מ"ס בתשרי עתידין ליגאל, ומ"ס בניסן עתידין ליגאל, והק' הטו"א מהא דהאומר הריני נזיר ביום שבן דוד בא אסור לשתות יין כל השנה (ערוכין מ"ג ע"א) וקשה דיהי' רשאי לשתות כל עשרה חדשים לבד מניסן ותשרי, דלכו"ע אין בן דוד בא רק או בניסן או בתשרי.

ונלע"ד, דהנה כתיב: כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה ופירשנו בס"ד בדרך אפשר, דהנה כתיב (שיר השירים ב, ה): סמכוני באשישות, ומבואר במדרש (שם) הפיו: ב' אשות, ויל"פ דיש ב' אופנים לעבוד השי"ת, וב' מיני התלהבות א', ע"י אש אהבה כמ"ש (שיר השירים ח, ו): כי עזה כמות אהבה וגו', רשפי' רשפי אש שלהבת קה, ואחד ע"י אש והתלהבות של יראת הרוממות שהוא עוד גדולה מאהבה כידוע.

והנה בתשרי זמן יראה שנקרא ימים נוראים, ואז זמן שמשפיע יראה על כל ימי השנה, וזה ענין התקיעות דר"ה שעיקרם התרועה כמ"ש הגור ארי' פרק במה מדליקין, ותרועה הוא גנוחי גנח או ילולי יליל, דיראה זו הבושה כנדרים כ', ואז זמן יראה ובושה להתבושש ממעשיו ולהתמרמר עליהם וע"כ גנוחי גנח וילולי יליל על רוע מעשיו ולכבו יבין כי רע ומר עזבך את ה' אלקיך ולא פחדתי עליהם, וניסן זמן אהבה כידוע, דפסח חג החסד, וחסד הוא אהבה, ועל פסח כתי' (שיר השירים ח, ג): וימינו תחבקני, וכל שה"ש שהוא מלא אהבה וגעועים בין ישראל לאביהם שבשמים זמן קריאתה בפסח, וניסן זמן שמשפיע אש אהבה לכל ימי השנה, ובנין ביהמ"ק העתיד יהי' בכח אש אהבה ויראה של ישראל בכל משך ימי הגלות, וזה באש אתה עתיד לבנותה.

ופליגי, מ"ס דבכח אש אהבה שהוא בכח ניסן עתידין ליגאל, ומ"ס בכח אש היראה שמקור מוצאו בתשרי

פירושים לביאורי הגר"א *

א

ביאור הגר"א (אוי"ח סי' שי"ח ס"ק ב) על דברי הרמ"א "או שעשה אחד משאר מלאכות" דהדין הוא כר' יהודה וכפסק השו"ע דגם בשוגג לא יאכל בו ביום, אומר דז"א אלא במלאכה דאורייתא אבל בדרבנן לא פליג ר"י וס"ל כר"מ ע"כ. וע"ז כתב המשנה ברורה בביאור הלכה בזה"ל: "אך זה צ"ע דכתב הגר"א דבמלאכה דרבנן ר"י סבר כר"מ ומשמע דבין לענין שוגג ובין לענין מזיד כו' ואמאי דמכיון דפסקינן כר"י דבמלאכה דאורייתא במזיד אסור לעולם, גם בדרבנן צריך להיות במזיד כן. דהא ר"י סבר דלא קנסו שוגג אסור מזיד בדרבנן, אבל במזיד גופא לא מצינו בגמרא שיחלק ר' יהודה בין דרבנן לדאורייתא, עכת"ד. וכע"ז הקשה בשער הציון (אות כד) לקמן (בסי' שלט) וז"ל: לעיקר הדין איני יודע טעמו של הרמב"ם אמאי מקיל במזיד גם לו לעצמו במוצ"ש הא כיון דפסק כר' יהודה, ולא מצינו בגמרא שמחלק ר"י במזיד בין דאורייתא לדרבנן, ע"כ. הנה בסרס אכנס לישוּב נעברה נא בסקירה קצרה על שרשי האיסור של מעשי שבת, ששנו חכמים במשנה תרומות (פ"ב, מ"ג) ובתוספתא (פ"ג דשבת, ה"ג), יראה המעיין שיש כמה שינויים וחלוסי דינים בין המשנה ובין התוספתא, דבמשנה נשנית כסתם משנה בלי מחלוקת: המעשר והמבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל, אבל בתוספתא במחלוקת היא שנויה ושלש מחלוקות בדבר, ר' מאיר ור' יהודה ור' יוחנן הסנדלר, וכן מובא בגמרא בכמה דוכתי בפלוגתא דתנאים הללו, אבל במשנה לא נזכר אלא דברי ר"מ לחוד. עוד יש שינוי בין המשנה לתוספתא, דבמשנה כריך ותגי מלאכות דאורייתא ודרבנן גם יחד בחודא מחתא, כדתנן שם בתרומות: המטביל כלים בשבת, שוגג ישתמש בהם, מזיד אל ישתמש בהם, וכן המעשר והמבשל בשבת שוגג יאכל, מזיד לא יאכל, וכפי לשון המשנה לא מלאכה דאורייתא לדרבנן ומשפט אחד יהי' להם, דמלאכה דרבנן נמי כעין דאורייתא תיקן דבמזיד לא יאכל בו ביום, משא"כ בתוספתא נקט בתחילה דין המבשל בשלש מחלוקות, ותיכף אחרי מלאכת מבשל קא חשיב ואזיל עוד השוחט בשבת וגם פירות שליטן בשבת, בשוגג יאכל במוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית, וסתם התוספתא כדברי ר' יהודה בדין האיסור מליהנות ממלאכת שבת, והנה מלאכה דרבנן לא נזכרה כלל בתוספתא ולא נכללה באיסור זה שאסרו מליהנות ממלאכת שבת, והרי כפי הידוע תוספתא היא כשמה, תוספת וביאור להמשנה, שר' חייא ראה והתבונן שהמשנה נאמרה ונשנית בלשון קצר מאד, עמד והוסיף והרחיב במקומות שצריכים ביאור והתוספתא קדמא ואזלא על דבורי המשנה כפי שהם סדורים במשנתינו, וכל מעיין יראה שדברי התוספתא הנז' בענין המבשל בשבת מה שהיא חוזרת על דינא דמתניתין הוא רק בשביל דבר שנתחדש בה.

* למאסרו צירף הגאון רצ"ם טראנק שליט"א, הרב הראשי ואב"ד לירושלים, את הסכתב הבא שיש בו משום ענין לקורא.

כבוד ירידי הנכבד רב פעלים לחורה ולהעודה
מוה"ר הגר"ל הכהן פישמן שליט"א.

לשמועה טובה ומשפחת היתה לי הידיעה שמע"כ מהכונן להוציא לאור עולם ספר-זכרון ליום השנה של קדוש ה' מכובד וגאון הדורות טרנא ורבנא רבינו אליהו טוויילנא וצוק"ל, שנגנז האור וחשך השמש בצהרים ביום החמישי של חג הסוכות בשנת תקנ"ה, ועתה מלאו מאה וחכשים שנה ליום המתלקוחו.

הנה כוראי דבר גדול הוא שגם דור יבוא ידע מה היה לנו וכי גם כדורות האחרונים היה נמצא בתוכנו איש אלקים קדוש אשר בזהר חורתו וזה לכל החמורות ולנמלאות קדושתו ופירתו, כהגדרתו של הגאון בעל תפא"י שכתב עליו בין השאר: ויוויה כמלאך ד' צבאות אשר לפניו תכרע כל כרך תוספי התורה עליא ומתכליא ולא לחגם נקרא בכל תפוצות ישראל בשם הגאון סתם כאילו נפק בת קלא, כי אמת נכון הדבר שהיה כבר חד בורא מגאוננו קמאי וכל הישוב כולו יושב תחת כוכב אחד כזה,

דהך סתם משנה דפ"ב דתרומות לא דכר"ע היא אלא דפליגי עליה תנאי, ולפי זה יש לתמוה מה ראה תנא דתוספתא להשמיט דין המעשר בשבת שבמשנה בדבור אחד נאמרו המעשר והמבשל בשבת, ואם איתא לדברי הפס"ג כאן (ריש סי' שיח) דבמלאכה דרבנן גזרו לאסור כעין דאורייתא הו"ל לתנא דתוספתא להעמיד פלוגתא דתנאי גם על המעשר בשבת ולנקוט כלשון המשנה: המעשר והמבשל בשבת, ולפרש שיש כאן שלש מחלוקות ולמה דילג תנא דתוספתא ובייזו ל"י רישא דמתניתין והעמידן לפלוגתייהו רק על אחת. על המבשל לחוד. ולא על המעשר. כ"ז מוכיח דבדרבנן לא פליגי כלל ור' יהודה מודה לר"מ, ובוזה גיחא שפיר שלא הזכיר תנא דתוספתא המעשר ביחד עם המבשל בהדי פלוגתייהו כדרך שהם שנויים במשנה. ואם נוסיף לעבור על התוספתא בעין חודרת דקא חשיב ואזיל כמה סוגי מלאכה של שבת שאסור ליהנות מהם כמו המבשל והשוחט ופירות שלקטן בשבת, הרי התנא דתוספתא שנה לנו וגם שילש שיטת ר' יהודה במלאכות שונות ולא אשתמיט לחשוב ביניהם גם איזו מלאכה דרבנן כמו ששנה לנו תנא דמשנתנו. ואע"פ שבהלכה אות ה' מביא גם תנא דתוספתא הדין דהתורם והמעשר בשבת, זה אינו אלא לענין חלות התרומה דהתורמה והמעשר חל אף כשנעשה באיסור ודין התרומה והמעשר קמ"ל דתרומתו תרומה ומעשרותיו מעשר, אבל מה שנוהר מלהשמיטו פרט זה של חומר איסורא דשבת שנאסר ליהנות ממלאכת איסור הלא דבר הוא, ובודאי רהיטת לשון התוספתא מראה בעליל דבמלאכה דרבנן לא פליגי.

שעולה רק אחת לאלף שנה ורק פעם אחת נפל מרקיע ונתמלא כל העולם כולו אורה, עכ"ל. אמנם לא הסיפור הוא עיקר, אלא תכלית הידיעה הוא שהחי יתן אל לבו את האושר הנצחי, שאפשר לו לאדם להגיע אליו כימי חייו הקצרים, הלא צבא לאנוש עליו ארץ, וימוקלו מני ארז וכל הייו שעל פני האדמה הוא כצל עובר וכבר אמרו ז"ל: לא כצלו של אילן ולא כצלו של כותל אלא כצל עוף הפורח וצלו עמו. העולם הזה הוא ים זועף וכל עניניו הם נסיונות להאדם, כי מלחמת החיים הנצחיים נמצאת אליו מפנים ומאחור כל היסוד דעת כל שהוא גורם לו להיות נמשך אחרי העולם להתרחק מכוראו והולך מדתי אל דחי מתקלקל ומקלקל את העולם עמו, ולזאת רומאי הנפשות האמיתיים נמנו וגמרו מה אומנתו של אדם כעוה"ז להנצל מפח יקוש ולזכות לאור הבקר הוא תקון הסדות וכמו שאמר הגר"א ז"ל: „עיקר חיות האדם לשכר את המדות ואם אינו משכר את המדות למה לו חיים“, וההסתכלות בחיים של קדושה תכיאוו להמות את לבבו לאט לאט לאהבת תורה ולכבוד חיים של קדושה וטהרה.

והגני להענות לבקשתו להשתתף בעה"י בכאמרי חלכה הנוגעים ונוכחים בכיאור הגר"א. יהא רעוא דאימא סילתא דתתקבל ולכוון לאמיתתן בדברי ביאור הגר"א. מעין הקדמה לרכי הלכה אקדים שתי עובדות בנוגע לקדושתו ולכה תורתו, המקובלות אצלי מסקורות באמנים.

בהיות הגאון זצ"ל בן עשרים קבל עליו יסורי גלות אשר לשם זה נרד והלך סביתו, כתת את רגליו סקיר לעיר ומפדינה לסרינה, והנה נקלע באיזו עיירה קטנה בנרסניא ונכנס לבית הרב רשם. הרב לא היה אותה שעה בכיתו והגאון ישב בחדר מלא ספרים, כעבור שעה מועפת נכנס הרב ובהעיון מבט על הגאון הרגיש שלפניו אישיות אצילה, בלתי מצויה. הוא נגש סיד לארון הספרים והוציא משם חומש בראשית באמרו להגאון, כי כל הספרים הרבים ירושה הם לו מאביו שהיה מרא דאתרא הדין וגם היה איש גדול בתורה וביראה. והנה מצאתי רשום כאן בגליון החומש על הפסוק: ויעש א' את שני המאורות הגדולים את המאור הגדול למשלת היום ואת המאור הקטן למשלת הלילה, מעל המלים „את המאור הגדול“ רשום בכתב יד אביו: קא"ם עש"א, ועל המלים „המאור הקטן“ רשומות אותיות: ג"ם עש"א, וסיפור להגאון, כי שאל כבר ביאור האותיות הללו מאת ב"כ גדולי עולם ולא מצאו מענה. במזח הנו, כי אביו לא ירשום דברים במלים בגליון החומש שלו ולכן הוא סבקש סמנו לשים עינו עליהם ולמצוא פתרון לחידה שתוכה זו. תוך כדי דבור השיב לו הגאון, כי אביו רצה ליישב את קושית הגבירא בהולין (דף ס, ב): „ריש כן פוי דמי כתיב את שני המאורות הגדולים וכתוב את המאור הגדול ואת המאור הקטן זכו, ורצה ליישב עס"ם שאמר שמואל: לא גדול גדול ממש אלא קטן ואינו סמוך על שלחן אביו זהו גדול, וגדול הסמוך על שלחן אביו זהו קטן. כבר ירוע תהבדל בין אור החמה לאור הירח, שהשמש יש לה אור עצמי, אבל הירח אין לה אור אלא מה שהיא מקבלת מאור השמש, והו שרשם אביו על המאור הגדול: קא"ם עש"א, דמה"ס קורא לה גדול מפני שהיא אינה סמוכה על שלחן אחרים ולכן נקראת גדול, דאפילו קטן שאינו סמוך על שלחן אביו נקרא גדול: ועל חבת, הקטן-רשם: גדול סמוך על שלחן אביו, דאפילו הוא גדול אם הוא סמוך על שלחן אביו נקרא קטן. עובדה כ: זכורני שלמני ארבעים וחמש שנה קבלתי את פני הנריצ לעספערט בכואו לירושלים ת"ו והכיא עמו את חיבור ססקי הגר"א. אז סיפר, שחיבורו זה עלה לו כיגיעה רבה של שנים עד שמתוך רוב עיון וכתובה נתלשו עיניו ואכר מאור עיניו ואחר שהשתמש כרופאים וברפואות וגלאו למצוא מרפא לעיניו וזמרו לו נואש עכר ונסע לוויילנא והוליכו אותו לקבר הגר"א. עמד שם בתפלה ואמר: מתניתא דמר קא סתנינא ומסיבה זו נאכד לי מאור עיניו לכן במשותא סיני, דמר שומ"ץ עבדו שיוחזר לי מאור עיני למען אוכל להשלים את ספרי וללמוד יללמד, והנה הוא חזר לביתו ובכבור ימים מועטים שכ לאיתנו ושתי עיני נפקחו לראות את האור כי טוב וכא לפעה"ק בריא ושלם ושולט בשתי עיניו.